

АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

за результатами констатувального етапу експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності»

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування і автосервісу.

Експериментальна база: Державний навчальний заклад «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького», Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області.

Мета експерименту: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу. Вибірка: 111 учнів ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького», які здобувають професії «8211 Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів», з яких 23 навчається на 1-у курсі, 49 – на 2-у курсі, 39- на 3-у курсі. З числа опитаних 104 - хлопці, 7 – дівчата.

Основними завданнями експерименту є визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності учнів ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу, здійснення моніторингу рівнів сформованості готовності учнів до підприємницької діяльності, обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності, розроблення моделі та методики формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу; оновлення змісту освіти та створення сприятливого середовища для формування підприємницької компетентності у ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького», створення при закладі професійної (професійно-технічної) освіти Учнівського бізнес-центру з метою закріплення й поглиблення набутих у процесі навчання знань з основ підприємництва.

У процесі експерименту вивчався досвід професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу; здійснювався аналіз факторів рівня сформованості готовності учнів ДНЗ «ВПУ № 11 м. Хмельницького» до підприємницької діяльності.

Для цього використовувався наступний діагностичний інструментарій: аналіз положень, концепцій, стратегій, робочих навчальних планів, аналіз змісту робочих навчальних програм підготовки кваліфікованих робітників з професій машинобудування та автосервісу, узагальнення аналітичних матеріалів НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області, опитування учнів щодо рівня сформованості готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта на період до 2027 року» одним із напрямів її реформування є забезпечення якості шляхом: формування змісту професійної (професійно-технічної) освіти на компетентнісній основі, модернізації освітнього середовища, що забезпечить інноваційність, доступність, прозорість, гнучкість і відкритість освітнього процесу. Відповідно до Концепції підприємницьку компетентність визначено ключовою для професійної освіти та введено до Рамкової програми оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя.

Ініціативність і підприємливість є важливими якостями особистості, що тісно пов'язані з ключовими навичками XXI століття, такими як вирішення складних проблем, критичне мислення, творчість, управління людьми, емоційний інтелект, оцінка та прийняття рішень, орієнтація на сервіс, ведення переговорів, когнітивна гнучкість. Проектом Стратегії сталого розвитку України до 2030 року пріоритетним напрямом визначено розвиток підприємницької активності населення, подолання бідності шляхом ефективної зайнятості населення, високої вартості робочої сили, накопичення людського і соціального капіталу. Однією із стратегічних цілей є забезпечення реалізації політики, що сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних умов праці, підприємництву, творчості та інноваційній діяльності, створення сприятливих умов для підвищення кваліфікації, надання мотиваційних стимулів для професійної переорієнтації та розвитку самозайнятості населення, формування організаційної інфраструктури підтримки підприємництва у вигляді технопарків, бізнес-інкубаторів, мереж надання послуг на засадах державно-приватного партнерства. Декларується забезпечення до 2030 року протягом усього життя рівного доступу до якісної професійної (професійно-технічної) освіти, істотне збільшення кількості молодих і дорослих людей, які володіють суспільно необхідними навичками, зокрема, професійно-технічними навичками для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю. Саме формування підприємницької компетентності уможливує ефективне провадження підприємницької діяльності на основі раціональної підприємницької поведінки. Відповідно дорожньої карти Експортної стратегії України зростає нагальна потреба розвитку в майбутніх кваліфікованих робітників навичок ділової активності, відповідальності, високого рівня вмотивованості, ініціативності, гнучкості, здатності до самоосвіти та саморозвитку.

Вищезгадані зміни у стратегічних напрямках діяльності держави, розвитку освіти стали вирішальними щодо обрання ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності».

Підприємницька компетентність – володіння засобами, що дають особі змогу ефективно організувати власну та колективну трудову й підприємницьку діяльність; здатність окреслювати стратегії своєї діяльності в будь-якій сфері життя, складати та реалізовувати алгоритм власних дій, діагностувати результати, здобуті в процесі своєї діяльності. Основними складовими підприємницької компетентності є розвинуте економічне мислення, здатність аналізувати й оцінювати соціально-економічні процеси, уміння застосовувати здобуті знання в ході виконання практичних завдань. Підприємницька компетентність розглядається сучасними дослідниками як певний рівень розвитку особистості, для якого характерні економічні компетенції, наявність певного погляду на природу економічних відносин, що виявляється в економічному світогляді, а також формування раціональної підприємницької поведінки особи в підприємстві. У цьому руслі підприємницька компетентність постає важливою складовою економічної культури, що властива кожному елементу економічної системи, усім видам, способам і формам економічної діяльності суспільства, колективу, окремого працівникові.

Для втілення підприємницької ідеї необхідні професійні навички, що потребують базових вмінь та знань: юридичної обізнаності, фінансової грамотності, маркетингового мислення, практичних вмінь, технічної та технологічної компетентності у створенні продукту або послуги.

Проблема формування підприємницької компетентності стала предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, шляхи формування підприємницької компетентності досліджували Н. Акаєва, Ю. Білова, В. Мадзігон, Г. Матукова, Н. Побірченко, С. Прищепа, Є. Сулаєва; підприємницькі уміння як складову життєвої компетентності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти вивчали Д.

Айстраханов, З. Варналій, О. Климко, В.Колот, О. Проценко, вдосконалення процесу підготовки учнів до підприємницької діяльності досліджували Є. Барижикова, Л. Бондарєва, М. Гатиятуллин, Н. Городецька, М. Шостак.

Формування підприємницької компетентності при підготовці кваліфікованих робітників для галузі машинобудування та автотранспорту зумовлюється зовнішніми і внутрішніми чинниками. У такому контексті науково значущими є міркування Л. Тандир про зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні) умови. З-поміж зовнішніх – дослідниця звертає особливу увагу на такі: вимоги суспільства, що відображають тенденцію інтеграції природничих наук, рівень їх розвитку на сучасному етапі, рівень професійно- педагогічної компетентності педагогів, їх позитивну мотивацію і професійну спрямованість. До внутрішніх умов відносить: розвиток інтегративного системного мислення, рівень професійно-теоретичної підготовки, педагогічний досвід, необхідний для досягнення достатньо високого рівня професійно-педагогічної компетентності, формування індивідуального стилю діяльності педагога, створення методико- технологічного забезпечення. У визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов, що сприяють розвитку підприємницьких якостей, дослідники акцентують увагу на необхідності врахування індивідуально-особистісних особливостей суб'єктів освітніх процесів – мислення, пам'яті, мотиваційно-вольової сфери тощо.

Так, Л. Козуб наголошує, що формування підприємницьких якостей учнів ЗП(ПТ)О зумовлюється їх віковими (фізичними, психічними) можливостями, рівнем підготовленості (освіченості, вихованості, розвитку); особливостями навчального колективу, наявними обставинами й часовими ресурсами. Подібні умови є загально визначеними і не відображають своєрідності педагогічного процесу формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Зважаючи на вікові особливості учнів закладів професійної(професійно-технічної) освіти, актуальною є світоглядна позиція О. Собчук про педагогічні умови забезпечення економічної освіти старших підлітків:

1) засвоєння соціального досвіду на основі поетапного управління самоосвітою; 2) створення навчально-науково-виховно-виробничого процесу, в якому інтегруються наука, освіта й виробництво; 3) забезпечення цілеспрямованості педагогічного процесу; 4) наближення навчально-виховного процесу до процесу самоосвіти.

А. Гельбак стверджує, що формування підприємницької компетентності відбувається впродовж кількох етапів: I етап (мотивація) – усвідомлення здобувачем освіти цілей, змісту підприємницької діяльності; II етап (актуалізація) – окреслення необхідного досвіду діяльності здобувачів освіти в економічній сфері; III етап (опанування) – теоретичний і практичний навчально-інформаційний блок з питань підприємницької діяльності в економічній сфері суспільного життя та в контексті професії; IV етап (самоаналіз) – аналіз отриманих результатів та співвіднесення їх із передбачуваними [1]. Тому цей процес має відбуватись поступово на всіх етапах здобуття освіти.

В процесі вивчення досвіду професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу проведено аналіз робочих навчальних планів ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» для підготовки кваліфікованих робітників на основі базової загальної середньої освіти з отриманням повної загальної середньої освіти, на основі повної загальної середньої освіти з технологічно суміжних професій «8211 Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів» 2017-2020 рр. Аналіз виявив, що підготовка кваліфікованих робітників за робочими навчальними планами 2017-2018 н.р., 2018-2019 н.р. ведеться на основі традиційних ДСПТО, за робочими навчальними планами 2019-2020 н.р.: «8211

Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» - в інтеграції ДСПТО традиційного та СП(ПТ)О на модульно-компетентісній основі, «7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів» на основі СП(ПТ)О на модульно-компетентісній основі.

Аналіз робочих навчальних планів

ДНЗ «ВПУ №11 м.Хмельницького» для підготовки кваліфікованих робітників в галузі машинобудування та автосервісу

Навчальні роки	Професія					
	7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів			8211 Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів		
	Базова загальна середня освіта з отриманням повної загальної середньої освіти		Повна загальна середня освіта	Базова загальна середня освіта з отриманням повної загальної середньої освіти		Повна загальна середня освіта
	Предмети професійно-теоретичної підготовки	Предмети загальноосвітньої підготовки	Предмети професійно-теоретичної підготовки	Предмети професійно-теоретичної підготовки	Предмети загальноосвітньої підготовки	Предмети професійно-теоретичної підготовки
2017-2018	«Основи галузевої економіки та підприємництва»-31 година Основи підприємницької діяльності- 45 годин.	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин	«Основи галузевої економіки та підприємництва»-31 година Основи підприємницької діяльності- 45 годин.	«Основи галузевої економіки та підприємництва» - 23 години Основи підприємницької діяльності- 45 годин.	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин	«Основи галузевої економіки та підприємництва»-23 години Основи підприємницької діяльності- 45 годин.
Всього	88 годин		76 годин	80 годин		68 годин
2018-2019	«Основи галузевої економіки та підприємництва»-31 година	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин Технології (обов'язково-вибірковий навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності» - 35 годин	«Основи галузевої економіки та підприємництва» - 31 година	«Основи галузевої економіки та підприємництва»- 23 години	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин. Технології (обов'язково-вибірковий навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності» - 35 годин	«Основи галузевої економіки та підприємництва»- 23 години
Всього	78 годин		31 година	70 годин		23 години
2019-2020	ЗПК 2 Оволодіння основами ринкової економіки на підприємстві» -14 годин	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин Технології (обов'язково-вибірковий навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності» - 35 годин	ЗПК 2 Оволодіння основами ринкової економіки на підприємстві»-14 годин	«Основи галузевої економіки та підприємництва»-23 години	Громадянська освіта (тема 6) - 12 годин Технології (обов'язково-вибірковий навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності» - 35 годин	Основи галузевої економіки та підприємництва»-23 години
Всього	61 година		14 годин	70 годин		23 години

За робочими навчальними планами 2017-2018, 2018-2019 н.р. відповідно до робочих навчальних програм розвиток підприємницьких компетентностей здійснюється при

вивченні предмета професійно-теоретичної підготовки «Основи галузевої економіки та підприємництва» в обсязі 23 та 31 години: з професії «8211 Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» при опануванні кваліфікацій токар 2 розряду – 17 годин, токар 3 розряду-6 годин, з професії «7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів» при опануванні кваліфікацій слюсар з ремонту колісних транспортних засобів 2 розряду- 17 годин, 3 розряду – 6 годин, 4 розряду – 8 годин.

За робочим навчальним планом 2019-2020 н.р. з професії «8211 Токар; 7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» на предмет «Основи галузевої економіки та підприємництва» при опануванні кваліфікацій токар 2 розряду відводиться 17 годин, токар 3 розряду-6 годин

Здобувачі освіти, що навчаються за робочими навчальними планами 2017-2018 н.р., опановують основи підприємництва через предмет, що вільно обирається, - «Основи підприємницької діяльності» в обсязі 45 годин. Здобувачі освіти, що опановують професію на основі базової загальної середньої освіти з отриманням повної загальної середньої освіти та навчаються за робочими навчальними планами 2017-2018 н.р, 2018-2019 н.р., 2019-2020н.р. базові знання основ ринкової економіки отримують при вивченні предмета «Громадянська освіта» (розділ 6. Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту) в обсязі 12 годин.

Здобувачі освіти, що опановують професію на основі базової загальної середньої освіти з отриманням повної загальної середньої освіти та навчаються за робочими навчальними планами 2018-2019н.р., 2019-2020 н.р. відповідно до робочих навчальних програм опановуватимуть підприємницькі компетентності при вивченні предмета «Технології» (обов'язково-вибірковий навчальний модуль «Основи підприємницької діяльності») в обсязі 35 годин. За робочими навчальними планами 2019-2020 н.р. з професії «7231 Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; 7213 Рихтувальник кузовів» опанування підприємницьких компетентностей відбувається у загальнопрофесійному блоці ЗПК 2 Оволодіння основами ринкової економіки та підприємництва у кількості 14 годин. Аналіз змісту робочих навчальних програм свідчить про недостатню кількість годин для формування практичних навичок з ведення підприємницької діяльності.

Дослідження дозволяє констатувати тенденцію до зменшення у змісті стандартів професійної (професійно-технічної) освіти та робочих навчальних планів обсягу годин на оволодіння основами ринкової економіки і підприємництва, найбільше зменшення годин спостерігається при підготовці кваліфікованих робітників на основі стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на модульно-компетентній основі при здобутті освіти на базі повної загальної освіти.

Формування ключових компетентностей прописується декларативно, не визначено механізмів реалізації даного компоненту протягом всього терміну навчання при опануванні всіх компетентностей для всіх професій, що здобуваються в ЗП(ПТ)О. Як ключова компетентність підприємницька компетентність може набуватись через проведення уроків з підприємницьким тлом. Компоненти підприємницької компетентності: комунікація, презентація, робота в команді, тайм-менеджмент, креативне мислення, самомотивація набуваються в процесі опанування професії та здобуття повної загальної середньої освіти.

Постають питання комплексно-методичного забезпечення зазначених компетентностей. Удосконалення освітнього процесу значною мірою залежить від забезпечення навчальною та методичною літературою, наочними і технічними засобами навчання, дидактичними матеріалами. Розроблення комплексно-методичного

забезпечення - важлива умова функціонування моделі формування підприємницької компетентності.

Оскільки підручники та навчально-методичні посібники рекомендовані МОН, датуються 1999-2003 роками, є фізично та морально застарілими, викладачами ЗП(ПТ)О області впродовж 2012-2018 років розроблено 4 навчальних посібники, 3 збірники, 2 довідники, 2 навчально-методичних комплекси, 3 електронних навчальних посібники, 1 електронний підручник, схвалено до друку та поширення науково-методичною радою НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області. У 2004 р. у ЗП(ПТ)О надійшов науково-методичний комплекс, в якому узагальнено досвід українсько-британського проекту «Навчання ділової активності учнів ПТНЗ». До нього входять: навчально-методичні посібники для педагогів «Ділова активність», «Розвиток ділової активності учнів ПТНЗ в процесі професійної і загальноосвітньої підготовки», навчальний посібник для учнів «Працюю на себе» та робочий зошит для учнів ПТНЗ «Ділова активність».

ЗП(ПТ)О потребують підручників та навчальних посібників нового формату, що дозволять викладачу якісно побудувати освітній процес. Саме тому розробка в процесі експерименту навчальної програми та навчально-методичних матеріалів спецкурсу «Основи підприємництва» та введення його у робочі навчальні плани для підготовки кваліфікованих робітників з професій машинобудування та автосервісу дозволить здобувачам освіти покроково пройти шлях від формулювання ідеї до формування бізнес-стратегії та створення власної справи.

Викладачам необхідно визначити оптимальне поєднання форм, методів формування компетентності та обрати найбільш вдалі шляхи, що ґрунтуються на вміннях критичного мислення, аналізу, оцінювання й узагальнення фактів, сприяють формуванню відповідальності, здійсненню й оцінюванню вибору, прийняттю рішень з повним усвідомленням наслідків, розвивають уяву, ґрунтуються на емоціях і переживаннях, а також створюють умови для дії. В навчальній діяльності доцільно застосовувати тренінги, метод проектів, ігрові технології, бізнес-симуляції, в яких здобувачі освіти мають змогу побувати в ролі експертів чи підприємців, набути практичного досвіду у процесі реалізації проектів, відтворити повний цикл підприємницької діяльності: прийняття, виконання, здача замовлення, планування економічної діяльності, створення бізнес-плану, планування маркетингової та рекламної діяльності, аналіз коштів і ведення власного підприємства..

Учнівський бізнес-центр, створений у ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» дасть здобувачам змогу набути досвіду з відкриття власної справи та реалізації бізнес-ідей, роботи в команді, отримати навички пошуку та реалізації бізнес- ідей.

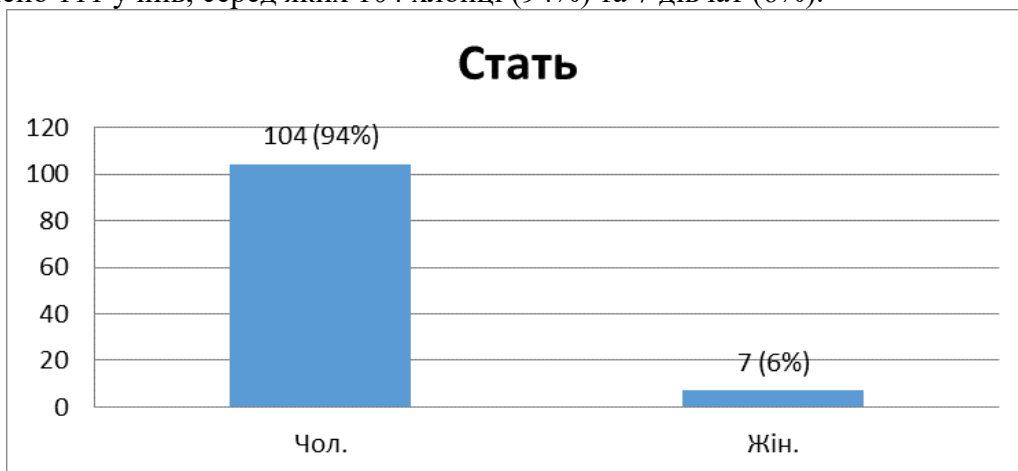
Як одна із складових формування підприємливості та фінансової грамотності, розвитку лідерських якостей, навичок з проектного менеджменту, формування підприємницьких здібностей Науково-методичним центром професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області проведено вернісаж бізнес - ідей серед учнів ЗП(ПТ)О «Стартап юніор». Його завдання - пошук бізнес-ідей, що можуть стати стартовим майданчиком для реалізації власної справи за професією, що здобувається в ЗП(ПТ)О, а також реалізація соціальних ініціатив для місцевої громади.

27 учнів із 13 ЗП(ПТ)О презентували 16 проектів: 11 проектів у номінації «Бізнес-ідея для підприємницької діяльності» та 5 проектів у номінації «Соціальний проект для місцевої громади». Учасники вернісажу презентували бізнес-ідеї в галузі енергетики, сільського господарства, деревообробки, переробки відходів, перукарських послуг, туризму, ресторанної справи, організації дозвілля, промоції діяльності закладів ЗП(ПТ)О.

Отже, успіх формування підприємницьких компетентностей залежить від здатності викладачів до постійного пошуку форм, методів та засобів навчання, створення сучасного

освітнього середовища через розробку комплексу навчально-методичного забезпечення компетентностей, спрямованих на формування знань вмінь та навиків підприємництва. Досягти продуктивного формування підприємницької компетентності здобувачів освіти можливо за умов системного, інноваційного підходу до організації освітнього процесу та освітнього середовища.

Для визначення стану готовності учнів ДНЗ «ВПУ № 11 м. Хмельницького» до підприємницької діяльності було проведено опитування. Моніторинговим обстеженням було охоплено 111 учнів, серед яких 104 хлопці (94%) та 7 дівчат (6%).

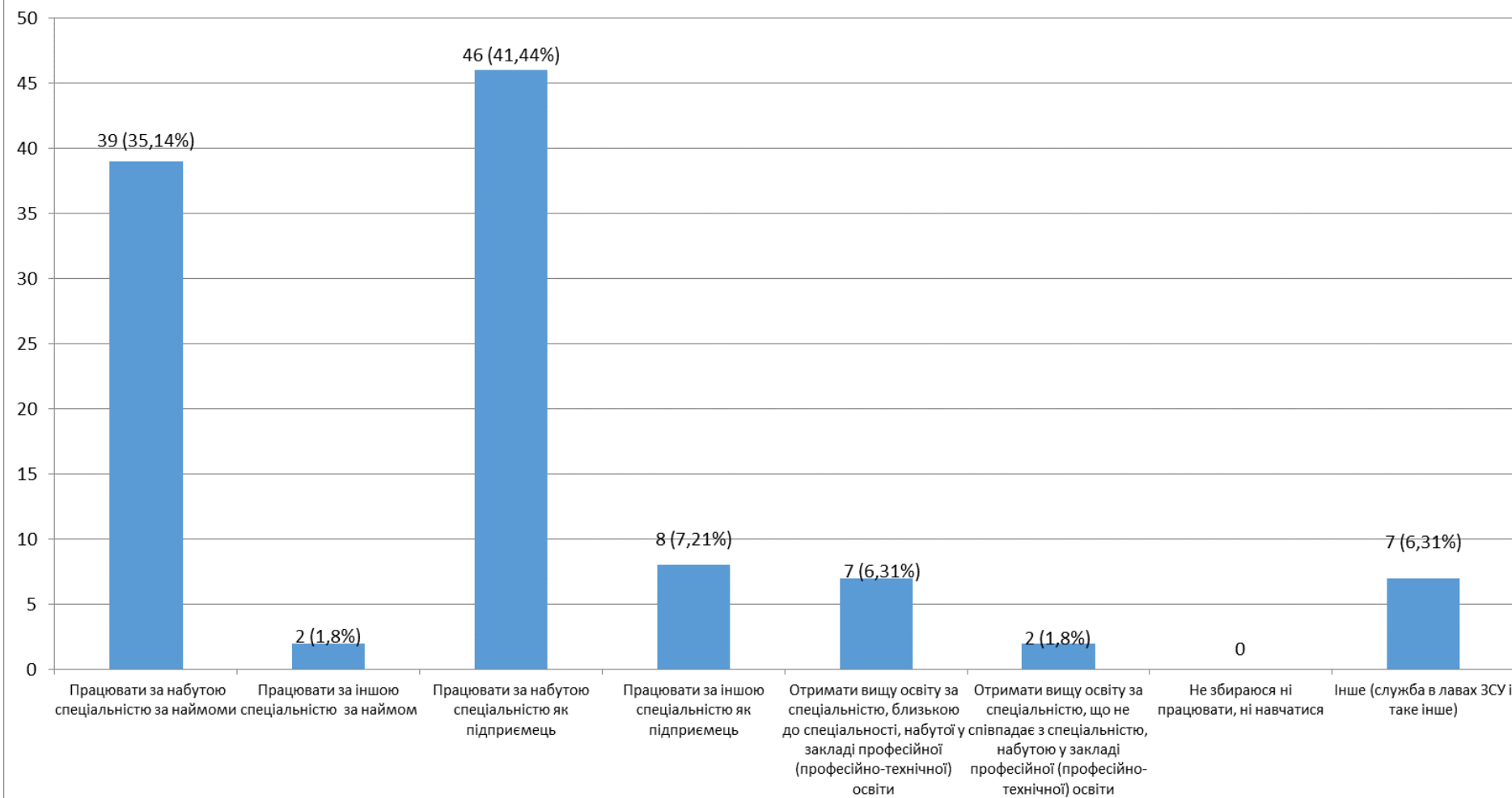

З числа опитаних п'ята частина – це учні I курсу навчання, найбільша частка (44 %) - учні другого року навчання, третя частина – учні III курсу.

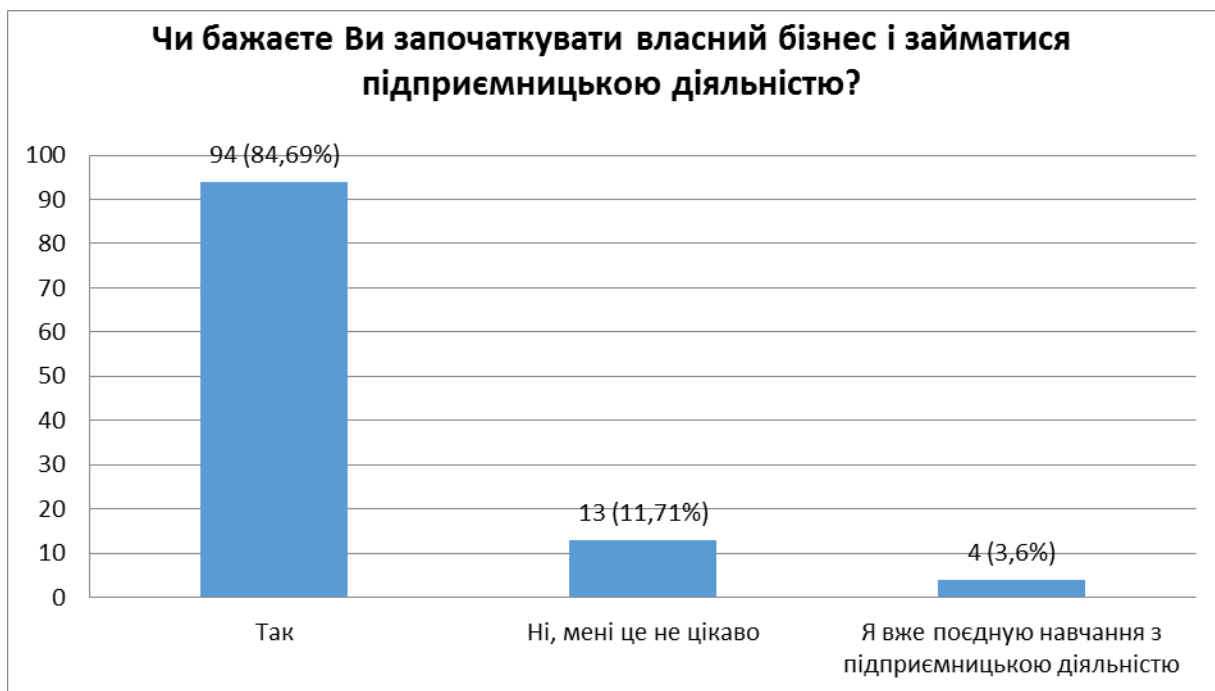

На запитання щодо подальших планів після закінчення навчання в училищі 41 % опитаних учнів відповіли, що хочуть провадити підприємницьку діяльність за отриманою професією, 7% - за іншою професією, водночас 35% опитаних мають бажання працювати за наймом за набутою професією, 6% - за іншою. Планують продовжити навчання у закладах вищої освіти за технологічно суміжною спеціальністю 6,31% респондентів, за іншою спеціальністю – 2%.

Плани по закінченню навчання

При цьому 85 % учасників опитування відповіли, що хочуть започаткувати власний бізнес, а питома вага тих, кого не цікавить підприємницька діяльність, складає 11%. Також за результатами анкетування виявлено, що 4% учнів вже займаються підприємницькою діяльністю.

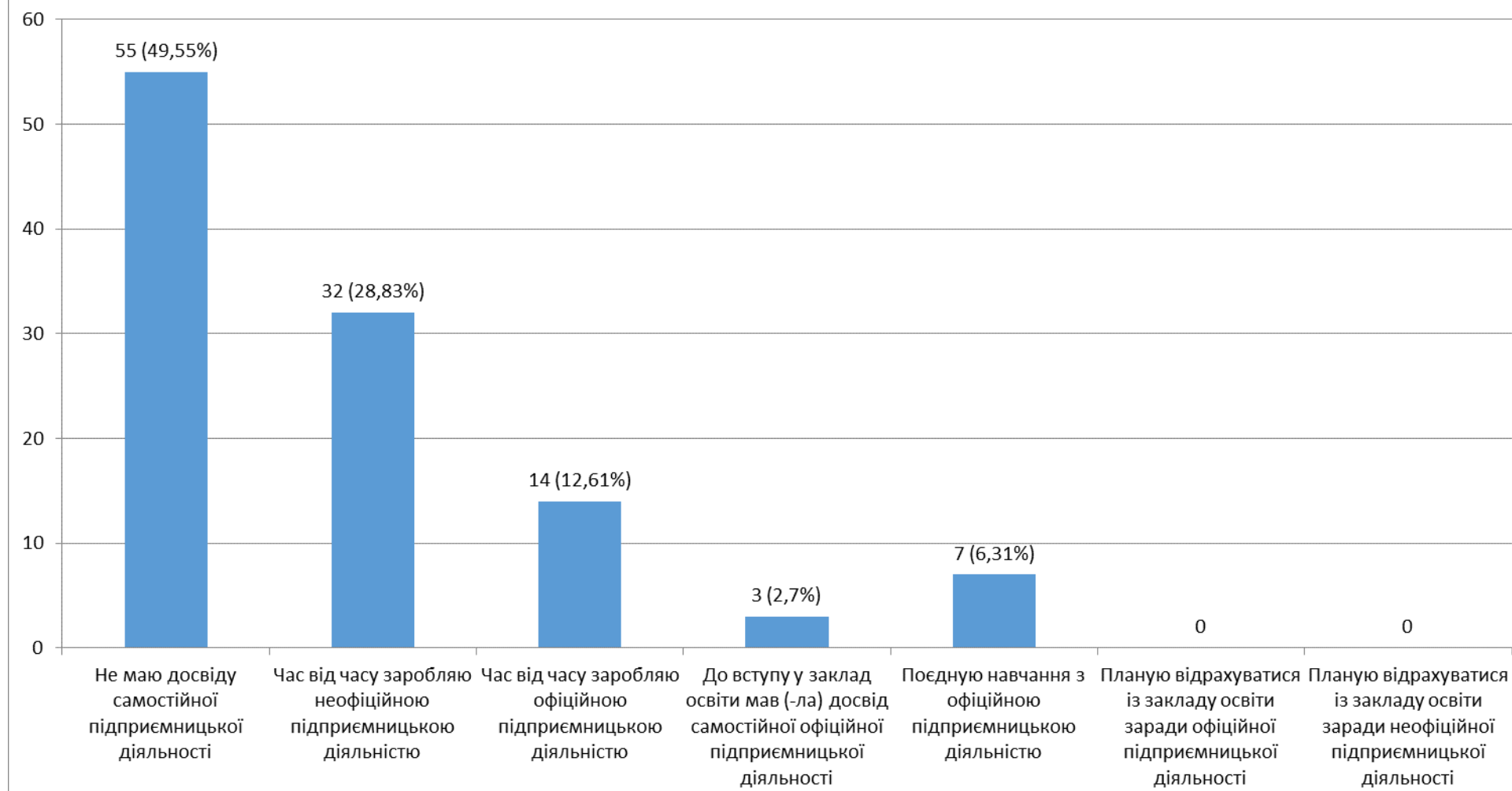

Половина опитаних учнів не мають досвіду самостійної підприємницькою діяльності.

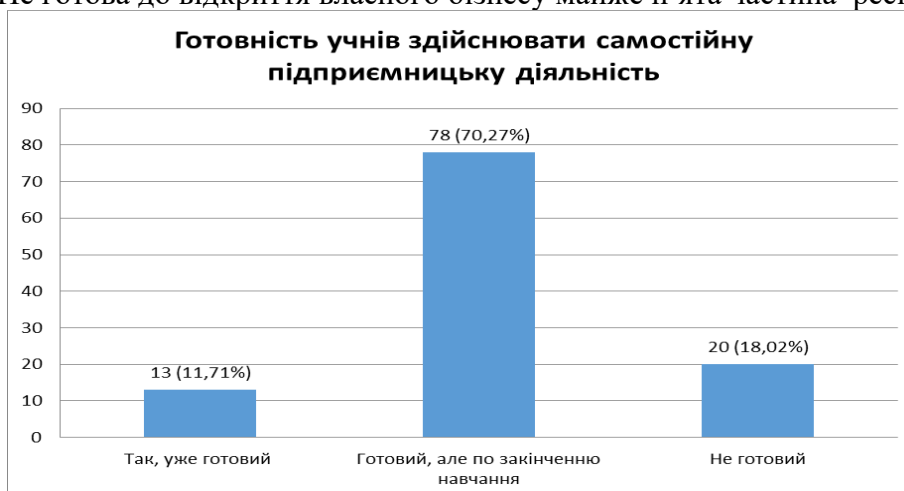
Водночас серед респондентів питома вага тих, хто час від часу заробляють неофіційною підприємницькою діяльністю становить 29%, а офіційною - 13%. Мають досвід підприємницької діяльності ще до вступу в училище 3% респондентів, а 6% - поєднують навчання з веденням бізнесу.

Ніхто із респондентів не виявив бажання відраховуватися із навчального закладу заради офіційної чи неофіційної підприємницької діяльності

Досвід самостійної підприємницької діяльності

Результати самооцінки учнів щодо готовності здійснювати самостійну підприємницьку діяльність розподілилися наступним чином: переважаюча частка опитаних (70%) вважають, що вони здатні провадити підприємницьку діяльність лише після закінчення навчального закладу, 12% - вважають себе вже підготовленими до такої діяльності. Не готова до відкриття власного бізнесу майже п'ята частина респондентів.

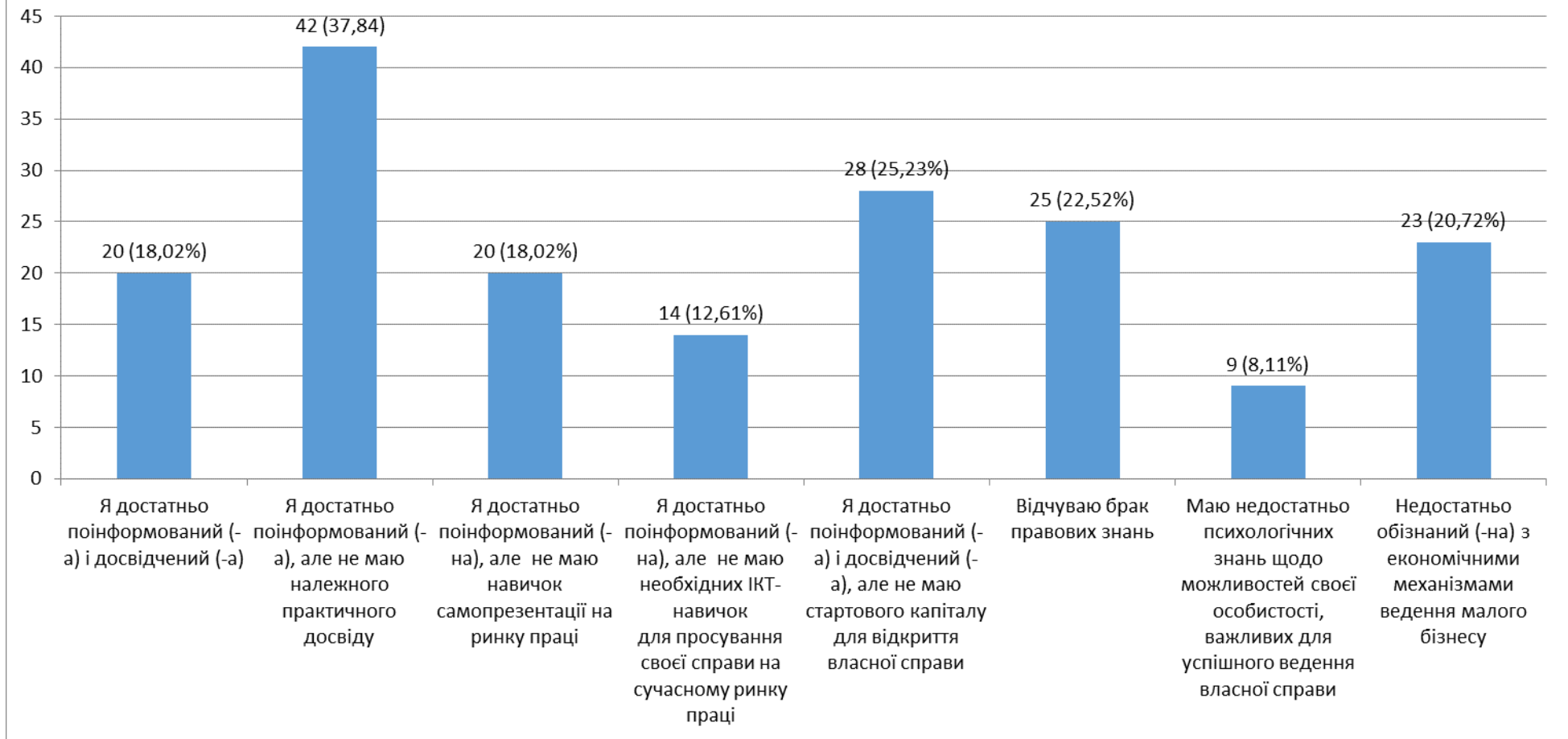

Із результатами відповідей учнів щодо готовності здійснювати самостійну підприємницьку діяльність корелюють відповіді на питання щодо наявності знань, досвіду та ресурсів, необхідних для започаткування власного бізнесу. Так, 69% респондентів потребують додаткових знань і досвіду з підприємництва; 12% - вважають, що вони вже мають достатній рівень знань; така ж частка респондентів не мають ні знань, ні ресурсів, необхідних для започаткування власної справи; 7% опитаних, маючи необхідні знання, вказують на нестачу ресурсів.

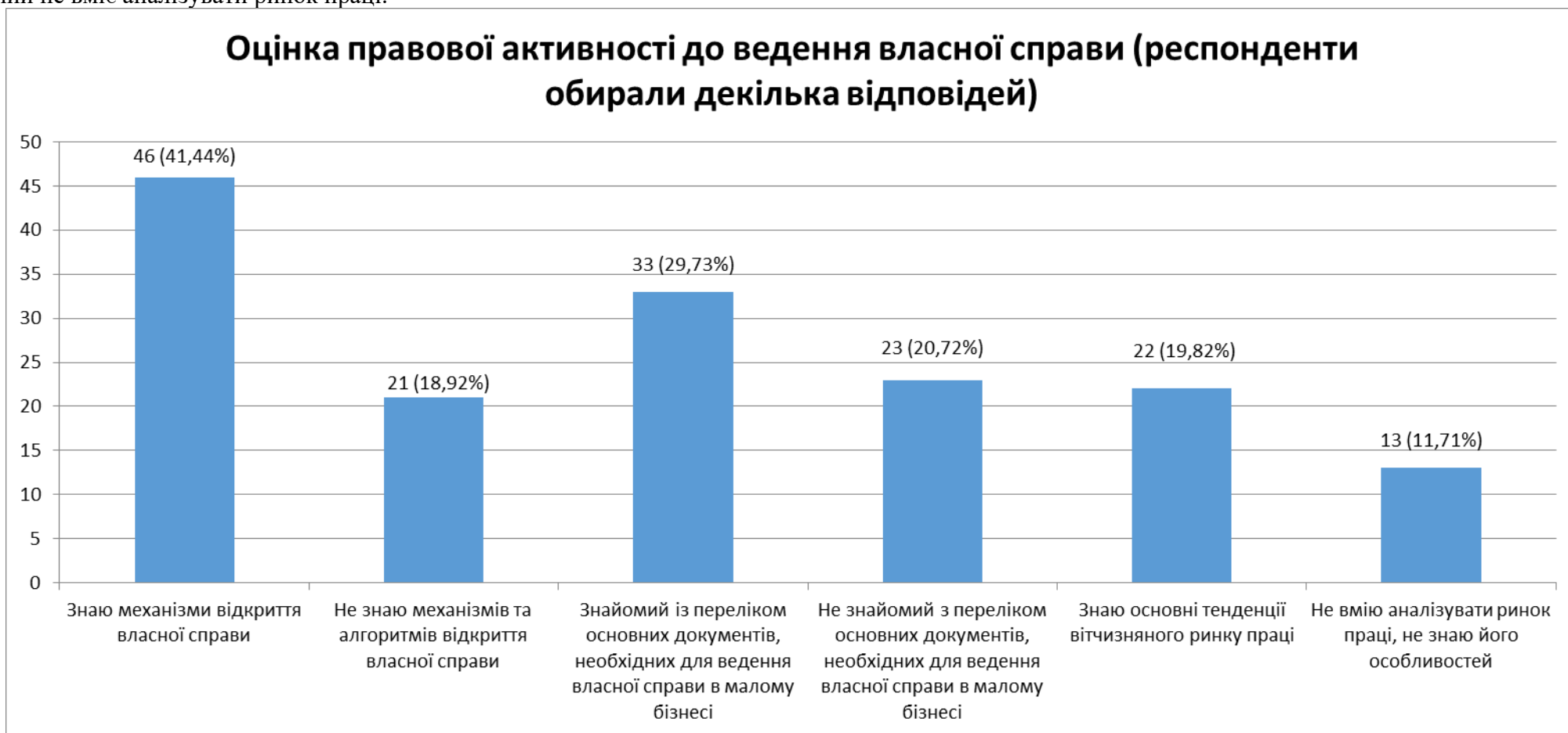
При визначенні основних чинників, які стоять на заваді відкриття власної справи, думки учасників опитування розподілилися таким чином: 38% респондентів вважають, що це відсутність практичного досвіду, 25% - відсутність стартового капіталу, 23% - брак правових знань, 21% - недостатня обізнаність з економічними механізмами ведення малого бізнесу, 18% - відсутність навичок самопрезентації на ринку праці; 13% - неформованість ІКТ-навичок для просування своєї справи на сучасному ринку праці; 8% - недостатність психологічних знань щодо можливостей своєї особистості. При цьому 18% опитаних учнів вважають себе достатньо поінформованими і досвідченими аби започаткувати підприємницьку діяльність.

Чого Вам бракує для організації власної справи ? (респонденти обирали декілька відповідей)

При дослідженні рівня правової активності учнів до започаткування власного бізнесу, з'ясовано, що помітно більшою є частка опитаних, які вважають, що вони знають механізми відкриття власної справ (41%) та знайомі із переліком основних документів, необхідних для ведення

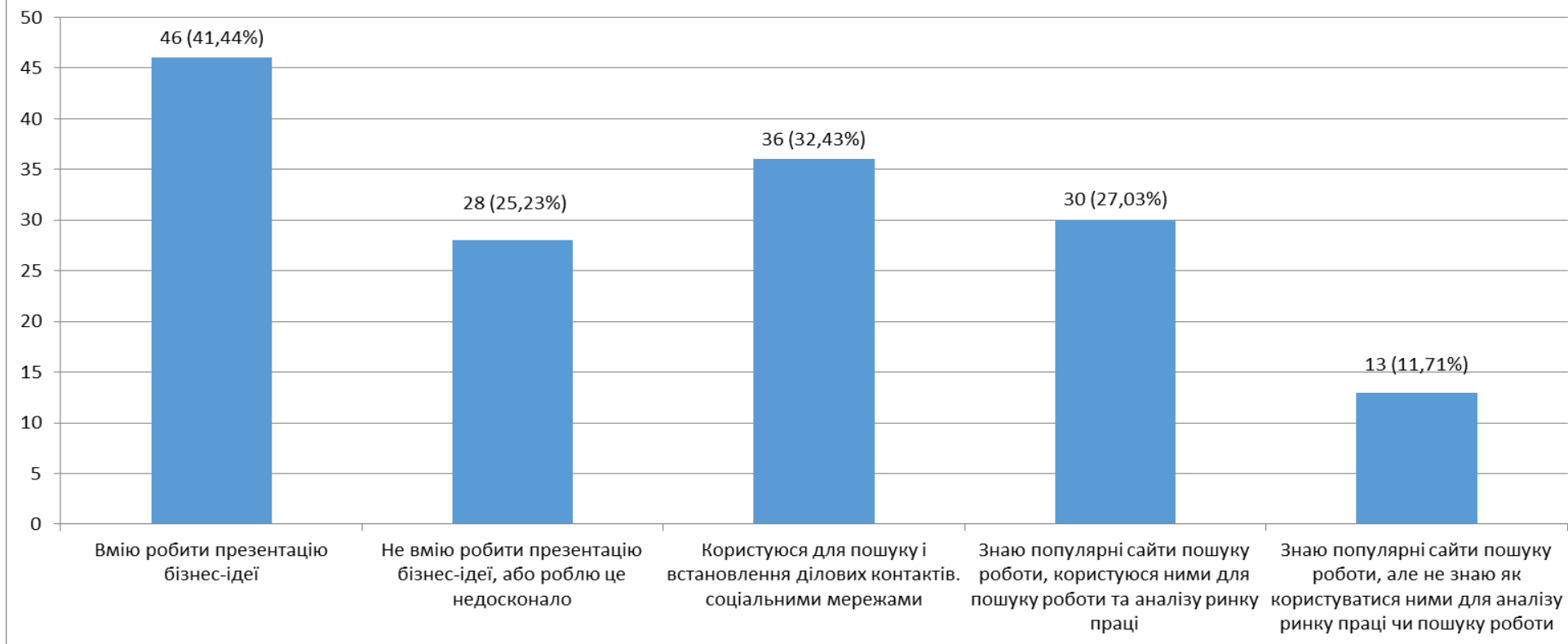
власної справи в малому бізнесі (30%). П'ята частина респондентів зазначила, що знає тенденції вітчизняного ринку праці. Кожен п'ятий учень не знає ні механізмів відкриття власної справ, ні переліку документації, необхідної для здійснення підприємницької діяльності, а кожен десятий опитаний не вміє аналізувати ринок праці.

За результатами самооцінювання учнями рівня сформованості ІКТ-навичок, важливих для ведення власного бізнесу, визначено, що 41% опитаних вміють робити презентації бізнес-ідей, а 25% - роблять це недосконало або взагалі не вміють. Варто зауважити, що достатньо велика частка учнів мають навички ефективного використання веб-ресурсів, зокрема 32% опитаних користуються соціальними мережами для пошуку і

встановлення ділових контактів, а 27% - популярними сайтами пошуку роботи з метою аналізу ринку праці. Водночас 11% учнів зазначили, що не вміють користуватися сайтами пошуку роботи.

Оцінка ІКТ-навичок, важливих для ведення власної справи (респонденти обирали декілька відповідей)

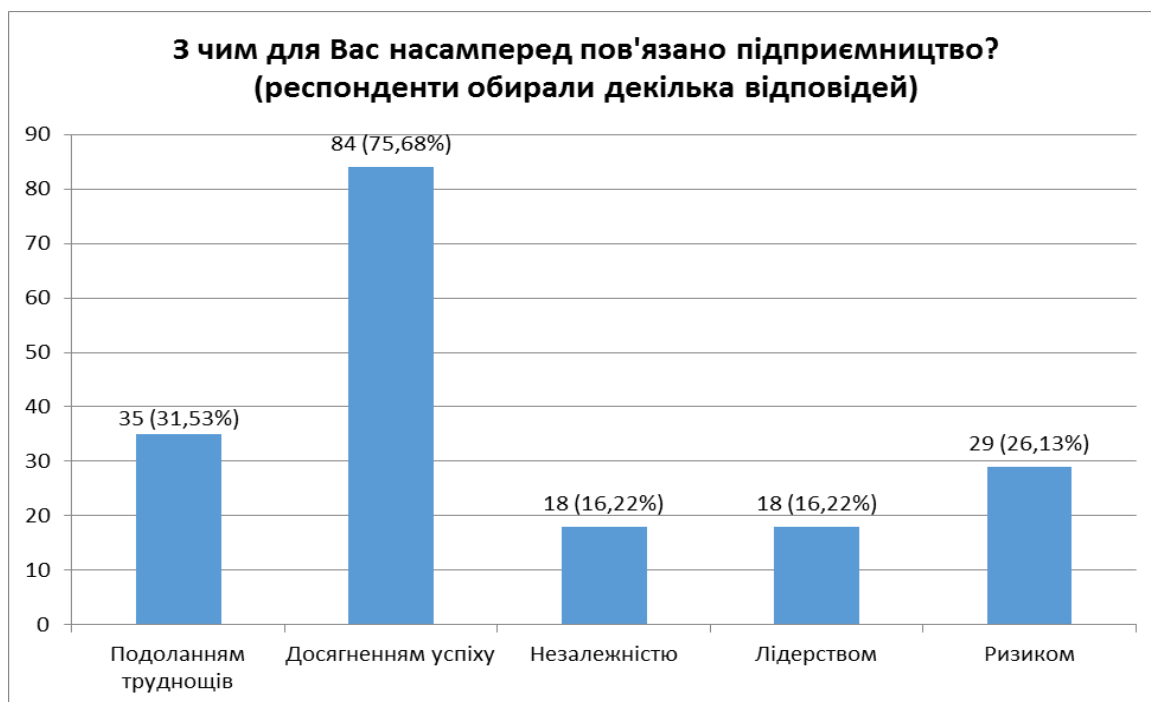

При оцінюванні психологічної готовності до здійснення підприємницької діяльності з'ясовано, що лише п'ята частина учасників опитування вважає, що досконало знає власні психологічні особливості та резерви, необхідні для організації власної справи, майже половина учнів (45%) зазначили, що знають, які психологічні риси та якості є сприятливими для організації власної справи, проте не знають наскільки вони у них розвинені, а 20% - взагалі не володіють інформацією, ні щодо психологічних якостей, сприятливих для ведення приватного бізнесу, ні наскільки вони у них розвинені. При цьому дуже мала частка опитаних проходила діагностичне психологічне тестування, всього 2%. Також за результатами опитування визначено, що 30% учнів переконані у важливості психологічної підготовки до реалізації власної бізнес-ідеї проти 10% респондентів, які невпевнені у доцільності витрачання ресурсів на удосконалення своїх психологічних якостей. При виборі чинників, які є вирішальними у здійсненні успішної підприємницької діяльності, 17% респондентів зазначили, що це психологічна готовність, 15% – правова підтримка, 9% - фінанси, 8% - зв'язки.

Додаток К

За результатами аналізу також виявлено, що для переважної частини респондентів (76%) підприємництво пов'язується, насамперед, з досягненням успіху. Разом з цим, 32% учнів зазначили, що підприємницька діяльність для них першочергово пов'язується із подоланням труднощів, а для 26 % респондентів ключовим є ризиковий характер такої діяльності. Однаково розділилися думки про те, що підприємництво - це є лідерство і незалежність. Так вважають по 16 % опитаних.

По-різному розділилися думки респондентів щодо організації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О з навчання підприємництву. Більше половини опитаних (54%) вважають, що має бути окрема обов'язкова навчальна дисципліна (блок дисциплін) в робочому навчальному плані. П'ята частина опитаних учнів зазначила, що набуття навичок до підприємницької діяльності має відбуватися шляхом вивчення окремих тем у змісті фахових дисциплін. 27 % учнів віддають перевагу індивідуальному факультативному курсу з підприємництва

На основі результатів проведеного опитування з'ясовано, що співвідношення учнів, які планують після завершення навчання залишитися працювати в Україні, та тих, які хочуть працювати закордоном, становить 3:1. Тобто, не зважаючи на не зовсім сприятливі умови щодо розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, учні училища все ж таки мають бажання знайти свою нішу на вітчизняному ринку праці.

В цілому, аналіз стану готовності учнів ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» до підприємницької діяльності дав змогу виявити такі тенденції: домінуючими у процесі планування професійної кар'єри для учнів ЗП(ПТ)О є прагнення працювати за набутою спеціальністю як підприємець та працювати за набутою спеціальністю за наймом, причому бажання започаткувати власний бізнес та займатися підприємницькою діяльністю є у більшості опитаних. Згідно з результатами опитування половина респондентів не мають досвіду самостійної підприємницької діяльності, серед решти опитаних значна частина час від часу заробляє неофіційною підприємницькою діяльністю. Щодо самооцінки готовності здійснювати підприємницьку діяльність більшість респондентів заявили про готовність, проте відмітили необхідність набуття додаткових знань та досвіду підприємницької діяльності, відсутність необхідного практичного досвіду, стартового капіталу для відкриття власної справи, навичок самопрезентації на ринку праці, брак правових знань. Майже 2/3 опитаних знайомі з механізмами відкриття власної справи, вміють робити презентацію бізнес-ідеї, володіють необхідними ІКТ-навичками. Лише 1/4 респондентів заявили про психологічну готовність до здійснення підприємницької діяльності. Більшість учнів пов'язують підприємництво з досягненням успіху та планують працювати в Україні. Щодо особливостей викладання змісту підготовки з підприємницької діяльності, то половина опитаних відмітили, що це має бути окрема обов'язкова навчальна дисципліна або блок дисциплін.

За результатами констатувального експерименту зроблено наступні **висновки**:

Уявлення учнів ЗП(ПТ)О про готовність до підприємницької діяльності класифіковано за детермінантами й характером. З'ясовано, що вони *визначаються*: особливостями особистісної спрямованості, життєвими цілями, цінностями та орієнтирами особистості; рівнем домагань та рівнем розвитку самооцінки учнів; особливостями розвитку їх пізнавальної та емоційно-вольової сфери; обсягом знань учнів для започаткування власного бізнесу, ІКТ-навичок, рівнем психологічної готовності до здійснення підприємницької діяльності, мотивацією, певним обсягом професійних знань, умінь і навичок; пізнавальною активністю, ініціативою та самостійністю; комунікативними навичками ділового спілкування.

Необхідна переорієнтація освітнього процесу на формування в здобувачів освіти готовності до самовизначення, самореалізації в професійній діяльності, пов'язаної із відкриттям власної справи, а саме: розкриття творчого потенціалу відповідно до індивідуально-особистісних якостей (задатків, здібностей, схильностей тощо); підвищення рівня загальної і професійної культури; забезпечення цілісності сприйняття суб'єктивної картини світу; надання психолого-педагогічного супроводу та створення сприятливих умов

у процесі досягнення ними особистісного успіху; задоволення потреб, інтересів у пізнавальній, комунікативній, естетичній, фізичній, творчій діяльності; вільний розвиток індивідуальності, удосконалення здібностей; формування мотивації до реалізації власної мети у підприємстві, до самозайнятості, сприяння соціалізації та адаптації особистості. Опитування здобувачів освіти виявило низький рівень психологічної готовності респондентів до здійснення підприємницької діяльності.

Для формування готовності до здійснення підприємницької діяльності відводиться недостатня кількість навчальних годин у робочих навчальних планах, а у змісті робочих навчальних програм недостатньо часу відведено для набуття практичних навичок. Є потреба у збільшенні годин на оволодіння основами ринкової економіки та підприємництва (загальнопрофесійний блок) при опануванні професій за СП(ПТ)О на модульно-компетентній основі.

221

Формування ключових компетентностей прописується декларативно, не визначено механізмів реалізації цього компонента протягом всього терміну навчання при опануванні загальнопрофесійних та професійних компетентностей.

Потребують змін підходи у підготовці педагогів ЗП(ПТ)О до формування підприємницької компетентності, набуття ними практичного досвіду. Зокрема, педагоги мають використовувати в освітньому процесі продуктивні педагогічні технології, активні форми і методи навчання. А сам процес підготовки до підприємницької діяльності має відбуватися як в навчальний, так і поза навчальний час у тісній співпраці із соціальними партнерами (роботодавцями, службою зайнятості, громадськими організаціями, успішними підприємцями).

ЗП(ПТ)О потребують підручників та навчальних посібників нового формату, що дозволять педагогам якісно побудувати освітній процес. Методи і форми роботи повинні дозволити здобувачам освіти ефективно працювати в групі, шукати оптимальні шляхи вирішення проблеми, брати на себе відповідальність, спілкуватися, висловлюючи свою думку та захищаючи її (проектні технології навчання), що є запорукою формування підприємливості та ініціативності.

Враховуючи вище зазначене на наступному етапі експерименту – формувальному потребують першочергового вирішення такі завдання:

- оновлення змісту навчання основам підприємництва та збільшення обсягу годин на таку підготовку, запровадження відповідного спецкурсу;
- при компонуванні змісту навчальної програми спецкурсу «Основи підприємництва» особливу увагу слід звернути на теми щодо маркетингу, менеджменту та правового регулювання підприємницької діяльності, а також джерел фінансування (умови кредитування, участь у грантових проектах тощо);
- розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення для підготовки учнів до підприємницької діяльності;
- інтеграція навчальної та позанавчальної діяльності учнів у формуванні їх готовності до підприємницької діяльності на основі об'єднання мети, завдань і змісту;
- підготовка педагогів ЗП(ПТ)О до формування в учнів готовності до підприємницької діяльності;
- реалізація діяльнісного підходу в процесі підготовки учнів до підприємницької діяльності;
- впровадження технологій проектного, проблемного навчання з метою активізації навчально-підприємницької діяльності учнів;
- запровадження тренінгових занять для учнів з метою підвищення психологічної готовності до підприємницької діяльності.